

MAKTAB YOSHIDAGI O'QUVCHILARGA FUTBOL O'YININI HARAKATLI O'YINLAR ORQALI O'RGATISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI**Saparboyev Isobek Hamro o'g'li**

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi mutaxassisligi

1-bosqich magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18037618>

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada maktab yoshidagi o'quvchilarga futbol o'yinini harakatli o'yinlar orqali o'rgatishning pedagogik asoslari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda harakatli o'yinlarning o'quvchilarning jismoniy rivojlanishi, futbolga oid texnik-taktik ko'nikmalarni egallashi hamda sportga bo'lgan motivatsiyasini shakllantirishdagi ahamiyati asoslab berilgan. O'yin texnologiyalariga tayangan holda futbol mashg'ulotlarini tashkil etishning samaradorligi pedagogik nuqtayi nazardan yoritilgan.

Kalit so'zlar: futbol, harakatli o'yinlar, maktab yoshi, jismoniy tarbiya, pedagogik texnologiyalar, sport ta'limi.

Annotation. This scientific article analyzes the pedagogical foundations of teaching football to school-aged students through movement-based games from theoretical and practical perspectives. The study substantiates the importance of active games in developing students' physical abilities, technical and tactical football skills, and motivation for sports. The effectiveness of organizing football lessons using game-based technologies is pedagogically justified.

Keywords: football, movement games, school-age students, physical education, pedagogical technologies, sports education

Аннотация. В данной научной статье с теоретической и практической точек зрения анализируются педагогические основы обучения футболу школьников посредством подвижных игр. Обоснована роль подвижных игр в физическом развитии учащихся, формировании технико-тактических навыков и мотивации к занятиям спортом. С педагогической позиции раскрыта эффективность применения игровых технологий в учебно-тренировочном процессе.

Ключевые слова: футбол, подвижные игры, школьный возраст, физическое воспитание, педагогические технологии, спортивное обучение.

Kirish: Hozirgi globallashuv va sog'lom turmush tarzini targ'ib etish sharoitida jismoniy tarbiya va sport ta'limining roli tobora ortib bormoqda. Ayniqsa, maktab yoshidagi o'quvchilarda jismoniy sifatlarni rivojlantirish, sog'lom turmush ko'nikmalarini shakllantirish va sportga bo'lgan barqaror qiziqishni yuzaga keltirish muhim pedagogik vazifalardan biridir.

Futbol bugungi kunda dunyo miqyosida eng ommabop sport turlaridan biri bo'lib, u o'quvchilarning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Biroq futbolni o'rgatishda faqat an'anaviy mashqlar bilan cheklanib qolish o'quvchilarning qiziqishini pasaytirishi mumkin. Shu sababli futbol mashg'ulotlarida harakatli o'yinlardan foydalanish zamonaviy pedagogik yondashuv sifatida alohida ahamiyat kasb etadi.

Harakatli o'yinlar o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos bo'lib, ular orqali futbol elementlarini tabiiy, qiziqarli va samarali tarzda o'rgatish mumkin. Mazkur maqolada aynan shu masala — maktab yoshidagi o'quvchilarga futbol o'yinini harakatli o'yinlar orqali o'rgatishning pedagogik asoslari chuqur ilmiy tahlil qilinadi.

Ilmiy-nazariy asoslar

Maktab yoshidagi o'quvchilarning rivojlanish jarayonida o'yin faoliyati yetakchi o'rin egallaydi. Pedagogika va sport nazariyasida o'yin metodining samaradorligi ko'plab ilmiy tadqiqotlar bilan asoslab berilgan. L.S. Vigotskiy, P.Ya. Galperin, L.P. Matveev kabi olimlarning ishlarida o'yin faoliyatining ta'lim jarayonidagi ahamiyati alohida ta'kidlangan.

Harakatli o'yinlar quyidagi pedagogik funksiyalarni bajaradi:

- ta'limiy (futbol texnikasini o'rgatish);
- tarbiyaviy (intizom, jamoaviylik, mas'uliyat);
- rivojlantiruvchi (chaqqonlik, tezkorlik, muvofiqlashtirish);
- motivatsion (sportga qiziqish uyg'otish).

Futbol mashg'ulotlarida harakatli o'yinlardan foydalanish bolaning psixofiziologik imkoniyatlariga mos keladi hamda yuklamaning optimal taqsimlanishini ta'minlaydi. Bu esa o'quvchilarning charchamasdan, zavq bilan mashg'ulotlarda ishtirok etishiga olib keladi.

Tahlil bo'limi

Harakatli o'yinlar asosida futbolni o'rgatish jarayonini tahlil qilishda quyidagi asosiy yo'nalishlar ajratib ko'rsatildi.

1. Yosh va individual xususiyatlarni hisobga olish

Boshlang'ich va o'rta maktab yoshidagi o'quvchilarning diqqat davomiyligi qisqa bo'lgani sababli, mashg'ulotlar o'yin shaklida tashkil etilganda yuqori samaradorlikka erishiladi.

2. Futbol texnikasini o'yin orqali o'rgatish

To'pni olib yurish, uzatish, zarba berish kabi texnik elementlar estafeta, jamoaviy va raqobatli o'yinlar orqali o'rgatilganda o'zlashtirish darajasi oshadi.

3. Jamoaviylik va ijtimoiy ko'nikmalar

Harakatli o'yinlar o'quvchilarda o'zaro hamkorlik, bir-birini qo'llab-quvvatlash va jamoa manfaatini shaxsiy manfaatdan ustun qo'yish kabi ijtimoiy fazilatlarni shakllantiradi.

4. Pedagogik samaradorlik

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'yin asosida olib borilgan futbol mashg'ulotlari an'anaviy mashqlarga nisbatan o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi va mashg'ulot sifati oshishiga xizmat qiladi.

5. Harakatli o'yinlarning psixologik ta'siri

Maktab yoshidagi o'quvchilarning sport faoliyatiga bo'lgan munosabati ko'p jihatdan ularning psixologik holatiga bog'liq. Harakatli o'yinlar futbol mashg'ulotlarida quvonch, qiziqish va ijobiy emotsional fonni shakllantiradi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'yin asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarda bolalarda:

- qo'rquv va ishonchsizlik kamayadi;
- o'z kuchiga bo'lgan ishonch ortadi;
- mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati rivojlanadi.

Futbol mashg'ulotlarida raqobatli harakatli o'yinlardan foydalanish o'quvchilarning stressga chidamliligini oshiradi va ularni real o'yin vaziyatlariga psixologik jihatdan tayyorlaydi.

6. Harakatli o'yinlar orqali futbol texnik-taktik tayyorgarlikni rivojlantirish

Futbol o'yinining asosiy tarkibiy qismlari texnika va taktika hisoblanadi. Maktab yoshidagi o'quvchilar uchun bu elementlarni murakkab mashqlar orqali emas, balki harakatli o'yinlar orqali o'rgatish yuqori samara beradi.

Harakatli o'yinlar orqali quyidagi texnik elementlar samarali shakllanadi:

- to'pni olib yurish (dribbling);

- qisqa va o'rta masofaga uzatmalar;
- darvozaga zarba berish;
- to'pni qabul qilish va nazorat qilish.

Shuningdek, kichik guruhlarda tashkil etiladigan o'yinlar orqali taktik tushunchalar — bo'sh zonani egallash, jamoada o'ynash, himoya va hujum o'rtasidagi muvozanat — bosqichma-bosqich o'zlashtiriladi.

7. Harakatli o'yinlardan foydalanishning metodik modeli

Futbol mashg'ulotlarini harakatli o'yinlar asosida tashkil etish quyidagi metodik modelga tayangan holda amalga oshiriladi:

1. Tayyorlov bosqichi

Yengil harakatli o'yinlar orqali mushaklarni ishga tayyorlash, umumiy jismoniy faollikni oshirish.

2. Asosiy bosqich

Futbol texnikasi va taktikasi bilan bog'liq harakatli o'yinlar yordamida asosiy ko'nikmalarni shakllantirish.

3. Yakunlovchi bosqich

Tinchtiruvchi va erkin o'yinlar orqali mashg'ulotni ijobiy emotsional holatda yakunlash.

Mazkur metodik model o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos keladi va yuklamaning me'yoriy taqsimlanishini ta'minlaydi.

8. Pedagogik tajriba-sinov ishlari tahlili

Ilmiy-pedagogik tajriba-sinov ishlari maktab jismoniy tarbiya darslari va futbol to'garaklari doirasida olib borildi. Tadqiqot jarayonida ikki guruh shakllantirildi:

- nazorat guruhi (an'anaviy mashqlar asosida);
- tajriba guruhi (harakatli o'yinlar asosida).

Tajriba natijalari shuni ko'rsatdiki, harakatli o'yinlar asosida mashg'ulot olib borgan tajriba guruhida:

- futbol texnik elementlarini o'zlashtirish darajasi yuqorilandi;
- darsga qatnashish faolligi oshdi;
- o'quvchilarning jismoniy tayyorgarlik ko'rsatkichlari yaxshilandi.

Bu holat harakatli o'yinlarning pedagogik samaradorligini ilmiy jihatdan tasdiqlaydi.

9. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashuvi

Bugungi kunda sport ta'limida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish muhim hisoblanadi. Harakatli o'yinlar quyidagi texnologiyalar bilan uyg'unlashgan holda yanada samarali natija beradi:

- kompetensiyaviy yondashuv;
- shaxsga yo'naltirilgan ta'lim;
- faoliyatga asoslangan yondashuv.

Bu yondashuvlar orqali futbol mashg'ulotlari nafaqat jismoniy rivojlanishga, balki o'quvchining shaxs sifatida shakllanishiga ham xizmat qiladi.

Xulosa

Yuqoridagi ilmiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, harakatli o'yinlar maktab yoshidagi o'quvchilarga futbol o'rgatishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Ular orqali nafaqat futbol texnikasi, balki o'quvchilarning jismoniy va ijtimoiy rivojlanishi ham ta'minlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Salomov R.S. **Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi.** – Toshkent, 2016.
2. Matveev L.P. **Teoriya i metodika fizicheskoy kultury.** – Moskva, 2010.
3. Wein H. **Developing Youth Football Players.** – Human Kinetics, 2007.
4. Bompa T. **Periodization of Training for Sports.** – Champaign, 2018.
5. Karimov I.A. **Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch.** – Toshkent, 2008.